

cích o několika dosud nepopsaných variantách Ludvíkových grošů.² Problematika související s ražbou pražských grošů v období Ludvíkovy vlády mne zaujala natolik, že jsem se rozhodl pokračovat dále s cílem pokusit se novou typologií zpracovat. Předpokladem pro stanovení co nejpřesnějších závěrů bylo získat maximum informací z dochovaných pramenů a možnost pracovat s dostatečně obsáhlým vzorkem hmotného materiálu. Nestačilo zaměřit se pouze na období Ludvíkovy vlády v letech 1516–1526, bylo nutné současně sledovat provázanost Ludvíkových pražských grošů s nejmladšími ražbami Vladislava II. Jagellonského a nejstaršími groši Ferdinanda I. Vzhledem ke vzácnosti pražských grošů se jménem Ludvíka I. ve sbírkových fondech jsem nakonec mohl studovat celkem 117 kusů grošů z muzejních a soukromých sbírek. Studijní soubor doplňují ještě Vladislavovy a Ferdinandovy groše ražené identickými nebo typově shodnými razidly.³

Během vlády Ludvíka I. Jagellonského probíhala ražba pražských grošů ve dvou mincovnách, tradičně v Kutné Hoře a také v nově založené mincovně v Jáchymově. V Kutné Hoře se dle údajů z verkových register razily pražské groše v období Ludvíkovy vlády pouze ve dvou týdnech,⁴ 6.–12. 12. 1523 a 14.–20. 2. 1524, kdy bylo celkem vyraženo přes šedesát tisíc kusů grošů.⁵ Vzhledem k tomu, že se písemné prameny nedochovaly kompletní pro celé období let 1516–1526, nelze zcela vyloučit možnost ještě další ražby. Nasvědčovaly by tomu určité indicie, o kterých se zmíním později při popisu jednotlivých typů grošů. Na rozdíl od vládní mincovny v Kutné Hoře patřila mincovna v Jáchymově do výlučného vlastnictví hrabat Šliků z Pasounu, vládní se stala

² VIDEMAN, Jan – VAŇOUCH, Miloš: *Kutnohorské groše Ludvíka I. Jagellonského s renesanční majuskulí v opisech*, Numismatické listy 68, 2013, s. 37–45; CIHLÁŘ, Jan – VAŇOUCH, Miloš: *Kutnohorský pražský groš Ludvíka I. Jagellonského s novou opisovou variantou reversu*, Numismatický časopis 3–4, 2015, s. 16–17.

³ Za laskavé poskytnutí studijního materiálu děkuji Dr. Michaelu Alramovi z Kunsthistorisches Museum Wien, Ing. Bohuslavu Bočkovi, Bc. Kateřině Suché a Mgr. Viktoru Kellerovi z Regionálního muzea v Teplicích, PhDr. Vojtěchu Brádlemu z Muzea východních Čech v Hradci Králové, Dr. Karstenu Dahmenovi a Reinhardu Saczewskimu ze Staatliche Museen zu Berlin, Mgr. Petře Fetrové z Husitského muzea v Táboře, Mgr. Dagmar Grossmannové, Ph.D. z Moravského zemského muzea v Brně, Dr. Raineru Grundovi ze Staatliche Kunstsammlungen Dresden, Mgr. Václavu Horákovi z Muzea a galerie v Prostějově, Mgr. Daně Hradilové z Muzea Českého krasu v Berouně, PhDr. Miroslavu Husovi ze Západočeského muzea v Plzni, PhDr. Jiřímu Kacetlovi z Jihomoravského muzea ve Znojmě, Nicolaii Kästnerovi ze Staatliche Münzsammlung München, Bc. Josefu Kremlovi a MUDr. Zdeňku Petrářovi z Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, PhDr. Jiřímu Lukasovi z Muzea hlavního města Prahy, Mgr. Josefu Nejdlovi a Viktorii Procházkové z Muzea Chodska v Domažlicích, PhDr. Luboši Polanskému z Národního muzea v Praze a Ing. Romanu Veselému z firmy Aurea Numismatika a. s. Dále děkuji Petru Bártovi, MUDr. Václavu Brunovi, MUDr. Janu Cihlářovi, MUDr. Jiřímu Fridrichovskému, Ing. Jiřímu Hánovi, Ph.D., Petru Huňářovi, Ing. Luboši Královi, RNDr. Lukáší Richterovi, Ph.D., Tomáši Smělému, Ing. Jaroslavu Syrovému, Ing. Janu Videmanovi, Jaroslavu Vyskočilovi a dalším kolegům sběratelům.

⁴ LEMINGER, Emanuel: *O mincování v Kutné Hoře za krále Ludvíka*, Památky archeologické a místopisné 12, 1884 (reprint), in: Stará Kutná Hora 3. Archeologie, numismatika, dodatky, Kutná Hora 2006, s. 50.

⁵ HONC, Jaroslav: *Objem výroby, mzdy a výdělky v kutnohorské mincovně v letech 1516–1544*, Numismatický sborník 14, 1976, s. 39.

až v roce 1528 za vlády Ferdinanda I. Pražské groše z jáchymovské mincovny nelze tedy považovat za ražby Ludvíkovy, přestože jsou tak v numismatické literatuře často prezentovány. Šlikové začali razit pražské groše na základě usnesení sněmu českých stavů z 9. ledna 1520.⁶ Jejich ražba probíhala s klesající intenzitou pravděpodobně až do roku 1524, později byly nahrazeny tzv. novým grošem ze stříbra nižší ryzosti. Celkový počet v Jáchymově vyražených kusů grošů není z dochovaných pramenů znám.⁷

Při práci na typologickém rozboru jsem vycházel ze ztvárnění a vzájemné provázanosti čtyř základních ikonografických prvků: lva, koruny, písma a rozdělovacích znamének. Za účelem získání dalšího zdroje informací pro co nejpřesnější stanovení chronologie u kutnohorských ražeb byly provedeny nedestruktivní materiálové zkoušky u celkem jedenácti kusů Ludvíkových grošů I. a II. typu.⁸ Hlavním motivem pro provedení těchto analýz byla idea rozpoznání více taveb, a to v případě nalezení výraznějších rozdílů v chemickém složení použitého mincovního kovu. To by následně mohlo upřesnit relativní chronologii zejména u grošů II. typu. Poměrně malý počet analyzovaných grošů mi spolu se získanými výsledky bohužel nedovolil stanovit jednoznačné závěry a můj původní předpoklad se tak ne zcela vyplnil. Z uvedených důvodů nejsou proto provedené materiálové zkoušky v této studii zahrnuty.

Typologický rozbor uvádím popisem jednotlivých identifikačních prvků mincovního obrazu a opisu. Následuje seznam dosud zaznamenaných typů razidel, jejich přiřazení konkrétnímu řezači, popis jednotlivých typů a variant grošů a souhrnný typologický přehled. Obrazová příloha ukazuje na příkladu lícních a rubních stran pražských grošů všechny varianty razidel, které se mi dosud podařilo zaznamenat.

Lev

Za hlavní určující prvek grošů se jménem Ludvíka I. považuji obraz českého lva. Renesanční sloh pronikající do českých zemí koncem 15. století ze severní Itálie zasáhl i do jeho nového uměleckého ztvárnění. Původní více než 200 let ustálená gotická podoba lva na pražských groších prošla na kutnohorských vládních ražbách celkovou výraznou přeměnou. Bylo upuštěno od tradičního znázornění hřívy několika řadami měsíčeků, ke změně došlo i ve vykreslení rozvětvené části ocasu, která je zdobnější a v poměru k celkové ploše lva i výrazně větší. Přestože nové ztvárnění lva působí na první pohled dojmem celistvého provedení, do razidla byl jeho obraz stále vybíjen dílčími puncy (např. trupu, hlavy, nohou, ocasu, atd.), pouze drobné detaily mohly být dorývány (např. drápy). Podrobným studiem dobře vyražených a zachovalých

⁶ NEMEŠKAL, Lubomír – VOREL, Petr: *Dějiny jáchymovské mincovny a katalog ražeb. I. 1519/1520–1619*, Pardubice 2010, s. 12.

⁷ NEMEŠKAL, L. – VOREL, P.: *Dějiny*, s. 41.

⁸ Za provedené analýzy děkuji RNDr. Lukáši Richterovi, Ph.D. (stanovení hustoty hydrostatickou metodou), Mgr. Michalu Mazíkovi (RFA analýza) a Ing. Martinu Zmrzlému, Ph.D. (EDS analýza). Za zapůjčení pražských grošů k analýzám děkuji Petru Bártovi, MUDr. Janu Cihlářovi a Ing. Janu Videmanovi.

exemplářů grošů lze zjistit i prolínání některých punců mezi jinak odlišnými typy, například základní punc rozvětvené části ocasu je shodný pro oba typy renesančního lva.

Lva z Ludvíkových kutnohorských grošů rozlišují na tři snadno rozpoznatelné typy. Za nejstaršího považují lva zachovávajícího si ještě původní gotickou podobu s hřívou složenou ze dvou řad mohutných měsíčků (3+4). Nahoře uzavřená rozvětvená část ocasu je u kořene doplněna třemi kuličkami, další kuličku nalezneme mezi tlapami zadních nohou. Tohoto lva známe již z pražských grošů Vladislava II. Jagellonského typu Hásková (dále jen H.) XXIV. a na Ludvíkových groších se vyskytuje v důsledku opětovného použití rubních razidel Vladislavových grošů. Toto máme potvrzeno použitím rubního razidla varianty H.XXIV.d/5 pro ražbu Ludvíkova groše varianty I.a/3⁹ a velmi pravděpodobně byla opětovně využita i rubní razidla variant H.XXIV.c/3 a d/6 pro ražbu grošů variant I.a/1 a I.a/2.¹⁰ Nejčastěji se ale na Ludvíkových kutnohorských groších můžeme setkat se lvem ztvárněným v nové, renesanční podobě. Také s prvním ze dvou typů tohoto provedení lva se již setkáváme na nejmladších groších Vladislava II. Jagellonského, a to na velmi vzácném typu H.XXVI., u kterého máme rovněž potvrzeno pozdější opětovné použití rubního razidla při ražbě Ludvíkových grošů.¹¹ Tento typ renesančního lva jsem rozlišil do dvou variant, rozdíl je ve výskytu ozdob ve tvaru esovitě spojených polokroužků (vlnovek)¹² vystupujících z kolen jeho zadních nohou. Celkově třetí a zároveň nejmladší typ lva (druhý renesanční) jsem na Ludvíkových groších zaznamenal zatím pouze v Chaurově sbírce¹³ a ve sbírce Staatliche Kunstsammlungen Dresden. Rozvětvená část ocasu je ještě propracovanější a mohutnější, u jejího kořene nalezneme dvě kuličky. Ozdoby vycházející z kolen zadních nohou lva jsou složitější kresby a vyskytují se také na obou částech ocasu. Rubní razidlo s tímto typem lva bylo později prokazatelně použito při ražbě pražských grošů Ferdinanda I.¹⁴

Šlikovské groše z jáchymovské mincovny známe s jediným typem lva, a to gotického provedení. Na první pohled zaujme jeho nápadná podobnost se lvem z Vladislavových grošů posledního období vlády. Hříva je složená ze dvou řad měsíčků (3+4), nahoře otevřený ocas jednoduché kresby má uvnitř spodní smyčky vložený kroužek.

Vyobrazené tvary všech typů a variant lvů uvádím v jednotném měřítku v tabulce 1.

⁹ Viz tabulka 6 a CIHLÁŘ, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorský pražský groš*, s. 17.

¹⁰ Viz tabulka 7.

¹¹ Viz tabulka 6.

¹² V numismatické literatuře jsou tyto ozdoby nazývány různými termíny, např. plamínky, kadeře, závěsy chlupů, vlnité chlupy, atd.

¹³ HÁSKOVÁ, Jarmila: *České, moravské a slezské mince 10.–20. století. Národní muzeum – Chaurova sbírka III. Pražské groše (1300–1526)*, Praha 1991 (dále jen HÁSKOVÁ, J.: *Chaurova sbírka III.*), s. 280, č. 602.

¹⁴ Viz tabulka 6.

Tabulka 1: Lev.

Mincovna Kutná Hora			
			
I.a	II.a	II.b	III.a

Mincovna Jáchymov

I.a

Koruna

Druhým a rozhodně důležitým identifikačním prvkem pro sestavení typologie pražských grošů je koruna. Zde máme situaci usnadněnu tím, že na groších každé z mincoven byla použita koruna vždy jen jediného typu.

Na kutnohorských groších se vyskytuje koruna poměrně hrubší kresby, noinkou při jejím ztvárnění je zejména vysoký horní oblouk (kamara), použitý také později u koruny na groších Ferdinanda I. U všech Ludvíkových kutnohorských grošů, jak s opisy provedenými gotickým, tak i renesančním písmem, byl k ražbě koruny použit jediný identický punc.

Koruna na šlikovských jáchymovských groších svým celkovým dojmem velmi připomíná korunu z nejmladších Vladislavových grošů (typ H.XXIV.c–H.XXVI.). Také zde byl pro základní tvar použit jediný punc, obraz byl ještě doplněn dvěma samostatně vybíjenými kuličkami.

Vyobrazené tvary korun uvádím v jednotném měřítku v tabulce 2.

Tabulka 2: Koruna.

Mincovna Kutná Hora		Mincovna Jáchymov	
Tvar	Popis	Tvar	Popis
	Koruna s vysokým obloukem (kamarou) doplněným na vrcholu velkou perlou. Stylizované krajní a středová lilie se splývajícími lístky. Pohledově dolů vystupující zadní oblouk čelenky.		Koruna se stylizovanými krajními a středovou lilii a se splývajícími lístky. Dvě vložené kuličky po stranách středové lilie.

Písmo

Nedílnou součástí typologického rozboru pražských grošů je i písmo. Tak jako jsme zaznamenali na groších Ludvíka I. Jagellonského zásadní změnu ve výtvarném pojetí českého lva, dochází i v případě písma ke změně jeho podoby. Na kutnohorských groších se spolu s klasickou formou opisů provedenou v gotické majuskuli výrazněji prosazuje i nový typ písma – majuskule renesanční. Její první použití máme doloženo již v opise rubních stran nejmladších grošů Ludvíkova otce, Vladislava II. Jagellonského (typ H.XXVI.). U Ludvíka se s renesanční majuskulí setkáváme převážně na rubu kutnohorských grošů (jedním z důvodů je i použití starších razidel Vladislavových grošů), na lící straně byla dosud zaznamenána pouze u čtyř razidel (var. II.b/5–8 a II.b/14). Známe tak Ludvíkovy groše nejen s jedním typem písma současně na obou stranách, ale také s jedním typem na líci a druhým na rubu. Následně za vlády Ludvíkova nástupce Ferdinanda I. již renesanční majuskule v opisech pražských grošů (až na několik výjimek u nejstarších ražeb) zcela dominuje.

Šlikovské groše z jáchymovské mincovny mají opisy psané jednotně gotickou majuskulí. V provedení některých písmen nalézáme podobně jako u lva a koruny výraznou podobnost s Vladislavovými groši. Důvodem mohla být snaha žádným způsobem nepochybnit dodržování usnesení sněmu českých stavů, které dovolilo Štěpánu Šlikovi s bratry „...*na horách joachimtálských bítí groše na zrno, kterak na Horách Kutných se tepe, s tímž rázem i textem i s malou proměnou, co se tkne jejich erbu*“.¹⁵

V tabulce 3 uvádím tvary všech variant jednotlivých písmen opisu, a to v ideální rekonstruované podobě a v jednotném měřítku. Na groších se také občas vyskytnou písmena vyražená více či méně poškozeným puncem. Tato poškození ale nepovažuji za variantu a tak nejsou v tabulce zahrnuta, na možnost existence poškozeného puncu upozorňuji pouze v poznámce. Pokud byl ale řezačem původní punc upraven a výsledkem tak byl vědomě pozměněný tvar, je naopak jako další varianta uveden (L3, C3, O8 a I8). Jako samostatné varianty jsem zařadil chyby řezače při puncování (převrácené M8 a propojené IM) a také písmeno N složené ze dvou různých punců (N4). Naopak případná převrácená písmena O, I, S, X, N nejsou v tabulce jako samostatná varianta uvedena z důvodu obtížné prokazatelnosti a zejména pro nezměněný smysl slov. Pro snadnější vyhledávání a určování uvádím u všech variant písmen i jejich výskyt u konkrétních typů a variant grošů.

¹⁵ NEMEŠKAL, Lubomír: *Jáchymovská mincovna v 1. polovině 16. století (1519/20–1561)*, Praha 1964, s. 39.

Tabulka 3: Písmo.

Mincovna Kutná Hora					
Písmeno	Tvar, kód	Výskyt (typ a varianta groše)			Poznámka
		lícni vnitřní opis	lícni vnější opis	rubní opis	
A	 A1			I.a/1–3	
	 A2		II.b/5–8, 14	II.a/1, II.b/1, 2, 5, 6	bez příčky
	 A3		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1	II.b/9–14	bez příčky
	 A4			III.a/1	dorývaná příčka v razidle
B	 B1		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1		
	 B2		II.b/5–8, 14		
C	 C1	I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1			shodný punc s D1
	 C2	II.b/5, 14			
	 C3	II.b/6–8			pravděpodobně upravený punc z C2
D	 D1	I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1			shodný punc s C1
	 D2		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1		
	 D3	II.b/5–8, 14			punc může být poškozen v dolní části bříška
	 D4		II.b/5–8, 14		

E		E1			I.a/1–3	
		E2		II.b/5–8, 14	II.a/1–b/8	
		E3		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1	II.b/9–14	
		E4			III.a/1	
G		G1			I.a/1–3	
		G2		II.b/5–8, 14	II.a/1–b/8	
		G3		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1	II.b/9–14	
		G4			III.a/1	
I		I1			I.a/1–3	
		I2		II.b/5–8, 14	II.a/1–b/8	
		I3		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1		
		I4		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1	II.b/9–14	
		I5		II.b/5–8, 14		
		I6			III.a/1	

L		L1	I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1			
		L2	II.b/5, 14			
		L3	II.b/6, (7), 8			upravený punc z L2
M		M1	I.a/1, I.a/3–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1			použit punc I3
		M2		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1		použit punc I4
		M3	II.b/5–8, 14			
		M4		II.b/5, 14		použit punc A2
		M5		II.b/6–8		
N		N1			I.a/1–3	bez šikmého dříku, použit punc I1
		N2			II.a/1–b/8	obrácený šikmý dřík
		N3			II.b/9–12, (13)	bez šikmého dříku, použit punc I4
		N4			II.b/14	bez šikmého dříku, použity puncy I4 a I2
		N5			III.a/1	
O		O1			I.a/1, 2	

		O2			I.a/3		
		O3		II.b/5–8, 14	II.a/1–b/8		
		O4	I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1				
		O5		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1	II.b/9–14		
		O6	II.b/5, 6, 14				
		O7	II.b/7			shodný punc s O8	
		O8	II.b/8			se střed. dřikem dorývaným v raz., shodný punc s O7	
		O9			III.a/1		
P		P1			I.a/1–3		
		P2			II.a/1–b/8		
		P3	I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1				
		P4	II.b/5–8, 14				
		P5				II.b/9–14	
		P6				III.a/1	

R		R1			I.a/1-3	
		R2		II.b/5-8, 14	II.a/1-b/8	
		R3	I.a/1-II.b/4, II.b/9-13, III.a/1			
		R4		I.a/1-II.b/4, II.b/9-13, III.a/1	II.b/9-14	
		R5	II.b/5-8, 14			
		R6			III.a/1	
S		S1			I.a/1-3	
		S2			II.a/1-b/8	
		S3	I.a/1-II.b/4, II.b/9-13, III.a/1			
		S4	I.a/2			použit punc pro bílý peníz
		S5	II.b/5-8, 14			
		S6			II.b/9-11, 13, 14	shodný punc s S7, pravá patka může být č. odlomena
		S7			II.b/12	shodný punc s S6
		S8			II.b/12, 13	

	 S9			III.a/1	
T	 T1		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1		
	 T2		II.b/5–8, 14		
U,V	 V1	I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1			
	 V2	II.b/5–8, 14			
X	 X1		I.a/1–II.b/4, II.b/9–13, III.a/1		
	 X2		II.b/5, 6, (7), 8, 14		
AG	 AG	AG		II.a/2, II.b/3, 4, 7, 8	enkláva, použit punc G2 a punc V pro bílý peníz
IM	 IM	IM	I.a/2		chyba řezače, propojené I s M, použit punc I3

Mincovna Jáchymov					
Písmeno	Tvar, kód	Výskyt (typ a varianta groše)			Poznámka
		lícni vnitřní opis	lícni vnější opis	rubní opis	
A	 A5		I.a/1–9	I.a/1–9	
B	 B3		I.a/1–9		
C	 C4	I.a/1–9			shodný punc s D5

D	 D5	l.a/1-9			shodný punc s C4
	 D6		l.a/1-9		
E	 E5		l.a/1-9	l.a/1-9	
G	 G5		l.a/1-9	l.a/1-9	
I	 I7	l.a/1-5			
	 I8	l.a/6-9			pravděpodobně upravený punc z I7
	 I9		l.a/1-9	l.a/1-9	
L	 L4	l.a/1-9			
M	 M6	l.a/1-9			použit punc V3
	 M7		l.a/1-7		shodný punc s M8
	 M8		l.a/8,9		shodný punc s M7
N	 N6			l.a/1-9	bez šikmého dříku, použit punc I9
O	 O10	l.a/1-9			
	 O11		l.a/1-9	l.a/1-9	

P		P7	l.a/1–9			punc může mít odlomenou část serifu
		P8			l.a/1–9	
R		R7	l.a/1–9			punc může mít odl. část bříška nebo část serifu
		R8		l.a/1–9	l.a/1–9	
S		S10	l.a/1–9			
		S11			l.a/1–9	
T		T3		l.a/1–9		
U,V		V3	l.a/1–9			
X		X3		l.a/1–9		

Rozdělovací znaménka

Posledním určujícím prvkem pražských grošů jsou rozdělovací znaménka opisu. Jejich vyobrazení, popis a pozici v opisech uvádím v tabulce 4, opět se snahou o co nejméně rekonstruovanou podobu a ve stejném měřítku jako písmo. Většinu použitých rozdělovacích znamének na kutnohorských ražbách známe již z grošů Vladislava II. Jagellonského, výjimkou jsou znaménka RZ10 a RZ12 v provedení složených ornamentů a vytvořená pro typově nové rubní razidlo. Na líci jáchymovských grošů nalézáme spolu s tečkami také dvojice kroužků, výjimkou je v jediném případě použití dvojtečky na začátku vnitřního opisu. Kromě standardních znamének, jako jsou čtyřlístý květ, dvojtečka nebo dvojice kroužků, nacházíme spolu s nimi na rubní straně jednoduchý šlikovský erb.

Tabulka 4: Rozdělovací znaménka.

①LVDOVICVS ②PRIMVS ③DEI ④GRATIA ⑤REX ⑥BOEMIE ⑦ ⑧GROSSI ⑨PRAGENSES ⑩			
Mincovna Kutná Hora			
Tvar, kód		Popis, poznámka	Pozice v opisech (v závislosti na typu a variantě)
	RZ1	tečka	① ②
	RZ2	kroužek s vnitřním výstupkem	①
	RZ3	čtyřlístý květ štíhlý (bez zdůrazněného středu)	③ ⑧ ⑨
	RZ4	dvojtečka malá	④ ⑤ ⑥ ⑦
	RZ5	dvojtečka velká	④ ⑤ ⑥ ⑦ ⑩
	RZ6	dvojice kroužků velká	④ (nejasné použití u pozic ⑤, ⑥ – var. II.b/7)
	RZ7	složený ornament (uprostřed kroužek, po jeho stranách listy ve tvaru mašle) – kroužek použit také jako součást dvojice kroužků RZ6	⑧
	RZ8	složený ornament (uprostřed čtyřlístý květ, po jeho stranách kroužky s vnitřním výstupkem obklopené 4 tečkami) – čtyřlístý květ a kroužek použity také jako RZ11 a RZ2	⑧
	RZ9	celistvý ornament	⑧
	RZ10	složený ornament (uprostřed malý kroužek, kolem něho trojice lístků, po stranách stylizované půlměsíce s tečkou) – kroužek použit také jako součást dvojice kroužků RZ13	⑧
	RZ11	čtyřlístý květ (bez zdůrazněného středu)	⑨

	RZ12	složený ornament malý (otočený stylizovaný půlměsíc se dvěma obloučky a dvěma tečkami, vpravo dvojice malých kroužků) – dvojice kroužků použita také jako RZ13	⑨
	RZ13	dvojice kroužků malá	⑩

Mincovna Jáchymov			
Tvar, kód		Popis, poznámka	Pozice v opisech (v závislosti na typu a variantě)
	RZ14	tečka	① ②
	RZ15	dvojtečka – v pozici ⑩ může zasahovat do vnitřního volného prostoru u čtyřlístého květu RZ17	① ⑩
	RZ16	dvojice kroužků	③ ④ ⑤ ⑥ ⑩
	RZ17	čtyřlístý květ (bez zdůrazněného středu)	⑧
	RZ18	šlikovský erb jednoduchý (při pohledu na minci správně umístěný)	⑨
	RZ19	šlikovský erb jednoduchý (při pohledu na minci převrácený)	⑨

Ražební kolky (razidla)

Při rozboru pražských grošů jsem se zaměřil zejména na prozkoumání drobných odlišností v obraze lva, koruny a provedení opisu vzniklých použitím většího počtu razidel líce a rubu. Zjištěné odlišnosti umožnily nejen rozlišit jednotlivá razidla, ale například viditelné postupné opotřebení jednotlivých punců a jejich případná následná oprava pomohly v některých případech stanovit posloupnost výroby jednotlivých typů či variant razidel a tím i pravděpodobnou relativní chronologii ražby. Vzájemným porovnáním dochovaných grošů ražených identickými razidly bylo možné doplnit místy nečitelný obraz či opisy a eliminovat některé omyly ve starší literatuře způsobené například u kusů postihnutých dvojrázem jejich chybnou interpretací. Fotografie lícních a rubních stran pražských grošů ražených všemi dosud zaznamenanými razidly jsou uvedeny v obrazové příloze (Tabulka 11).

Mincovna *Kutná Hora*

Celkem jsem zatím zaznamenal použití 18 variant lícních razidel rozdělených dle odlišných opisů na 9 typů a 21–22¹⁶ variant rubních razidel rozdělených dle typu lva a odlišných opisů na 12 typů. Královská koruna je na všech lícních razidlech jednotného typu, český lev na rubu je rozlišen na 3 typy a II. typ dále ještě na 2 varianty.¹⁷

Zaznamenané typy lícních (L) a rubních (R) razidel:

- L1 **LVD·OVIVS·PRIVS *DEI·GRATIA·REX·BOEM**
 L2 **LVD·OVIVS·PRIVS *DEI·GRATIA·REX·BOEM**
 L3 **LVD·OVIVS·PRIVS *DEI·GRATIA·REX·BOEM**
 L4 **LVD·OVIVS·PRIVS *DEI·GRATIA·REX·BOEM**
 L5 **LVD·OVIVS·PRIVS *DEI·GRATIA·REX·BOEM**
 L6 **·LVD·OVIVS·PRIVS *DEI·GRATIA·REX·BOEMIE**
 L7 **·LVD·OVIVS·PRIVS *DEI·GRATIA·REX·BOEMIE**¹⁸
 L8 **·LVD·OVIVS·PRIVS *DEI·GRATIA·REX·BOEMIE**¹⁹
 L9 **·LVD·OVIVS·PRIVS *DEI·GRATIA·REX·BOEMIE**

- R1 (lev I.a) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**
 R2 (lev I.a) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**
 R3 (lev II.a) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**
 R4 (lev II.a) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**
 R5 (lev II.b) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**
 R6 (lev II.b) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**
 R7 (lev II.b) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**
 R8 (lev II.b) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**
 R9 (lev II.b) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**²⁰
 R10 (lev II.b) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**
 R11 (lev II.b) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**²¹
 R12 (lev III.a) **·L·V·D·O·V·I·V·S·P·R·I·V·S *D·E·I·G·R·A·T·I·A·R·E·X·B·O·E·M·I·E**

Všechna dosud zaznamenaná razidla líce a rubu a jejich vzájemné párové ražeční kombinace ve zkoumaném souboru 40 kusů kutnohorských grošů jsou

¹⁶ Přesné určení varianty razidla R9 je u groše varianty II.b/11 vlivem vícerázu nejasné.

¹⁷ Označení typu lva uvedené v popisu rubních razidel souhlasí s označením typu a obrazové varianty groše v závěrečném souhrnném typologickém přehledu pražských grošů se jménem Ludvíka I.

¹⁸ Nebylo-li možné spolehlivě určit písmeno či rozdělovací znaménko opisu, je toto místo označeno otazníkem.

¹⁹ Nebylo-li možné spolehlivě určit písmeno či rozdělovací znaménko opisu, je toto místo označeno otazníkem.

²⁰ Písmeno **II** může být vyraženo rozdílnými puncy v podobě **II**.

²¹ Nebylo-li možné spolehlivě určit písmeno či rozdělovací znaménko opisu, je toto místo označeno otazníkem.

uvedeny v tabulce 5. V případě, že byla zaznamenána kombinace jednotlivých razidel líce a rubu, je tato uvedena počtem zjištěných kusů v souboru a doplněna typem a variantou groše odpovídající závěrečnému typologickému přehledu.

Tabulka 5: Kombinace lících a rubních razidel.

	R1.1	R1.2	R2.1	R3.1	R4.1	R5.1	R5.2	R5.3	R5.4	R6.1	R6.2	R7.1	R7.2	R7.3	R8.1	R9.1	R9.2	R9.3	R9.?	R10.1	R11.1	R12.1	
L1.1	1 I.a/1																						
L1.2	1 I.a/1																						
L1.3	3 I.a/1					1 II.b/1																	
L1.4			1 I.a/3			1 II.b/1																2 III.a/1	
L1.5							4 II.b/1										1 II.b/9						
L1.6									1 II.b/2													1 II.b/13	
L1.7												3 II.b/3											
L1.8															3 II.b/4								
L1.9																	1 II.b/9						
L2.1	2 I.a/2																						
L3.1				1 II.a/1																	1 II.b/11		
L4.1					1 II.a/2																		
L4.2																		1 II.b/10					
L5.1																						2 II.b/12	
L6.1									2 II.b/5										1 II.b/14				
L7.1											2 II.b/6												
L8.1													1 II.b/7										
L9.1															2 II.b/8								

Z tabulky je zřejmý vyšší počet zaznamenaných rubních razidel oproti razidlům lícním (21–22:18). Toto zjištění zdánlivě neodpovídá ustáleným názorům na vyšší životnost rubních razidel používaných při ražbě jako razidel spodních. Vysvětlení můžeme hledat zejména ve využití starších, více či méně opotřebovaných rubních razidel použitých již v průběhu posledního období ražby pražských grošů Vladislava II. Jagellonského. Další příčinou zaznamenání většího počtu rubních razidel je nevyužití maximální životnosti u těch z nich, která byla prokazatelně či pravděpodobně použita po roce 1526 ještě pro ražbu nejstarších pražských grošů Ferdinanda I.²² Prokázané použití dvou Vladislavových rubních razidel při ražbě Ludvíkových grošů a zaznamenanou shodu třech typů rubních stran pražských grošů Vladislava s Ludvíkovými groši uvádím v tabulce 6 a v tabulce 7. S ohledem na prokázané či pravděpodobné použití uvedených starších razidel při ražbě Ludvíkových grošů, a také vzhledem k absenci záznamu v písemných pramenech o vydáních za matrice grošových spodků, mohou pocházet z Vladislavovy doby všechna rubní razidla od typu R1 až po R8.

Tabulka 6: Typová shoda rubních stran pražských grošů Ludvíka I. s ražbami Vladislava II. a Ferdinanda I. (prokázané použití identického razidla).

Panovník Varianta groše	Panovník Varianta groše	Uložení pražských grošů Vladislava II. Jagellonského a Ferdinanda I. Habsburského
Vladislav II. Jagellonský H.XXIV.d/5	Ludvík I. Jagellonský I.a/3 (razidlo R2.1)	sbírka Muzea Chodska v Domažlicích, nález Postřekov, inv. č. 20521 sbírka Muzea východních Čech v Hradci Králové, nález Kosičky, inv. č. NN 20918
Vladislav II. Jagellonský H.XXVI.a/1 (var. Iva)	Ludvík I. Jagellonský II.a/1 (razidlo R3.1)	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11232
Ludvík I. Jagellonský III.a/1 (razidlo R12.1)	Ferdinand I. Smělý (dále jen S.) IV.a/1–c/2 ²³	sbírka Západočeského muzea v Plzni, inv. č. J 845 sbírka Západočeského muzea v Plzni, inv. č. J 846 soukromá sbírka ²⁴

²² Viz tabulka 6 a tabulka 7.

²³ SMĚLÝ, Tomáš: *Nedatované pražské groše Ferdinanda I.*, Numismatické listy 51, 1996, s. 129–153.

²⁴ RICHTERA, Lukáš: *Nedatovaný pražský groš Ferdinanda I. s atypicky provedenou korunou*, Numismatické listy 69, 2014, s. 149–156.

Tabulka 7: Typová shoda rubních stran pražských grošů Ludvíka I. s ražbami Vladislava II. a Ferdinanda I. (pravděpodobně, ale neprokázané použití identického razidla).

Panovník Varianta groše	Panovník Varianta groše	Uložení pražských grošů Vladislava II. Jagellonského a Ferdinanda I. Habsburského
Vladislav II. Jagellonský H.XXIV.c/3 a d/6	Ludvík I. Jagellonský I.a/1–2 (razidlo typ R1)	soukromá sbírka
		soukromá sbírka
Vladislav II. Jagellonský H.XXVI.a/1	Ludvík I. Jagellonský II.b/1, 5 (razidlo typ R5)	sbírka Muzea Chodska v Domažlicích, nález Postřekov, inv. č. 20523
		soukromá sbírka (aukce Aurea Numismatika a. s., č. 57/652)
Vladislav II. Jagellonský H.XXVI.a/2	Ludvík I. Jagellonský II.b/4 (razidlo typ R8)	sbírka Východočeského muzea v Pardubicích (?)
Ludvík I. Jagellonský II.b/9–11 (razidlo typ R9)	Ferdinand I. S.III.a/1	sbírka Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, inv. č. M 1/837
		soukromá sbírka ²⁵
		soukromá sbírka ²⁶

Mincovna *Jáchymov*

Celkem jsem zatím zaznamenal použití 15 variant lícních razidel rozdělených dle odlišných opisů na 6 typů a dále 9 variant rubních razidel rozdělených dle odlišných opisů na 3 typy. Královská koruna i český lev jsou na všech razidlech jednotného typu.

Zaznamenané typy lícních (L) a rubních (R) razidel:

L1 ·HVDVICVS·PRIMVS :D·G·R·H·T·H·R·E·X·B·O·E·M·I·E

L2 ·HVDVICVS·PRIMVS :D·G·R·H·T·H·R·E·X·B·O·E·M·I·E

L3 ·HVDVICVS·PRIMIS :D·G·R·H·T·H·R·E·X·B·O·E·M·I·E

L4 ·HVDVICVS·PRIMV :D·G·R·H·T·H·R·E·X·B·O·E·M·I·E

L5 ·HVDVICVS·PR·?·MVS :D·G·R·H·T·H·R·E·X·?·B·O·E·M·I·E

L6 ·HVDVICVS·PRIMVS :D·G·R·H·T·H·R·E·X·B·O·E·M·I·E

R1 †·G·R·O·S·S·I·P·R·H·G·E·I·S·E·S·

R2 †·G·R·O·S·S·I·P·R·H·G·E·I·S·E·S·

R3 †·G·R·O·S·S·I·P·R·H·G·E·I·S·E·S·

Všechna dosud zaznamenaná razidla líce a rubu a jejich vzájemné párové ražební kombinace ve zkoumaném souboru 77 kusů jáchymovských grošů jsou uvedeny v tabulce 8. Zaznamenaní kombinace jednotlivých razidel uvádím obdobným způsobem jako u kutnohorských ražeb.

²⁵ CHOJKA, Jiří: *Pražské groše Ferdinanda I.*, Praha 1997, s. 41, fotografická příloha – foto 2.

²⁶ POKORNÝ, Milan: *Pražský groš Ferdinanda I. bez letopočtu s gotickým písmem na rubu*, Numismatický časopis 1–2, 2015, s. 16–17.

Tabulka 8: Kombinace lícních a rubních razidel.

	R1.1	R1.2	R1.3	R1.4	R1.5	R2.1	R2.2	R3.1	R3.2
L1.1	10								
	l.a/1								
L2.1			1		1	1			
			l.a/2		l.a/2	l.a/3			
L2.2	2	1		2		1			
	l.a/2	l.a/2		l.a/2		l.a/3			
L2.3		4		1		2	2		
		l.a/2		l.a/2		l.a/3	l.a/3		
L2.4	2								
	l.a/2								
L2.5						3			
						l.a/3			
L3.1	2	1	2				1		
	l.a/4	l.a/4	l.a/4				l.a/5		
L4.1		2	2						
		l.a/6	l.a/6						
L5.1			1						
			l.a/7						
L6.1	3	11							
	l.a/8	l.a/8							
L6.2		1						3	1
		l.a/8						l.a/9	l.a/9
L6.3				2	4			1	
				l.a/8	l.a/8			l.a/9	
L6.4		1	1						
		l.a/8	l.a/8						
L6.5	3			1					
	l.a/8			l.a/8					
L6.6		1							
		l.a/8							

Z tabulky je patrné použití většiny lícních a rubních razidel v páru s více než jednou variantou či typem druhého razidla. Vysvětlení můžeme hledat v nevyužití maximální životnosti razidla při jednom výrobním cyklu, což umožnilo jeho další použití v páru s jiným razidlem.

Řezači kolků a přiřazení razidel

Mincovna *Kutná Hora*

Jak uvádí E. Leminger,²⁷ „*Kolkaři byli úředníky královskými, přísabou vázání a měli plat stálý (stans), pročež v účtech se o nich děje zmínka jen zřídka*“. V dochovaných kutnohorských registrech verkových bývá uveden pouze souhrnný „*stans*“ pro všechno úřednictvo, nacházíme je tam tak pouze při zaznamenání odměn za mimořádné práce mimo jejich běžné povinnosti a nebo u „*polepšení stojecího*“.²⁸ Vzhledem k omezeným informacím z písemných pramenů je tedy nutné věnovat při přiřazení razidel konkrétnímu řezači pozornost zejména jednotlivým výtvarným identifikačním prvkům pražských grošů charakteristickým pro každého z nich.

Na kutnohorských Ludvíkových groších můžeme zaznamenat použití razidel zhotovených dvěma řezači. Zásadní rozdíl mezi jejich pracemi vidím v odlišném celkovém výtvarném pojetí zdůrazněném zejména rozdílným ztvárněním českého lva a písma. Toto však neplatí zcela bezvýhradně, známe totiž i groše, kde se obě pojetí vzájemně prolínají, a přiřazení razidel těchto grošů konkrétnímu řezači je obtížnější. Navíc práce na všech razidlech nemusela probíhat postupně v souvislém sledu, ale i paralelně.

Dle dochovaných písemných pramenů byl jedním z řezačů Hanuš (Henzl) zlatník, od roku 1523 s přídomkem „z Řásné“. V Kutné Hoře působil jako řezač kolků v rozmezí let cca 1502 až 1531,²⁹ tedy i v průběhu celé Ludvíkovy vlády. Vzhledem k tomu, že máme na Ludvíkových ražbách potvrzeno použití rubního razidla Vladislavova groše varianty H.XXIV.d/5³⁰ a připisovaného Hanuši z Řásné,³¹ můžeme rubní razidla typů R1 a R2 s gotickým lvem označit za práci tohoto řezače.

Větší skupina razidel přiřaditelná s velkou pravděpodobností jinému řezači je ta, kde nalézáme opisy provedené v renesanční majuskuli a s nimi u rubních razidel renesančního lva staršího provedení známého již z Vladislavových nejmladších grošů. Jedná se o razidla lícní typů L6–L9 a rubní typů R3–R8. O tom, že uvedená lícní i rubová razidla budou prací jednoho řezače, napovídá vedle jednotného typu písma i použití totožných punců u shodných písmen rubního a vnějšího lícního opisu a také u rozdělovacího znaménka RZ3. Co se týče identifikace tohoto jiného řezače, musím se zde rozejít se svým dřívějším předpokladem, že by jím mohl být zlatník Zikmund z Liboslavě.³² J. Hásková ho jmenuje jako možného druhého řezače vedle Hanuše z Řásné během Vladislavovy vlády v období let 1509–16 a dále ještě za vlády jeho syna Ludvíka, a to zejména na

²⁷ LEMINGER, Emanuel: *O českém mincovnictví za krále Vladislava II.*, Památky archeologické a místopisné 12, 1884 (reprint), in: *Stará Kutná Hora 3. Archeologie, numismatika, dodatky*, Kutná Hora 2006, s. 48.

²⁸ *Stojecí* = týdenní stálý plat.

²⁹ LEMINGER, Emanuel: *Královská mincovna v Kutné Hoře*, reprint díla z roku 1912 a 1924 (dodatky), Kutná Hora 2003, s. 129.

³⁰ CIHLÁŘ, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorský pražský groš*, s. 17.

³¹ HÁSKOVÁ, J.: *Pražské groše*, s. 45.

³² VIDEMAN, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorské groše*, s. 45.

základě rozboru ztvárnění tlustého groše se jmény obou Jagellonců raženého pravděpodobně k Ludvíkově korunovaci za českého krále v roce 1509.³³ Tento názor bývá také podpořen chybnou interpretací údaje z verkových register informujícího o vyplacené odměně zlatníku Zikmundovi za rytí kolků.³⁴ Toto celkem bezpečně zpochybnil J. Schiller nejen upřesněním Lemingerovy citace, ale i rozbořením obsahu listu Hanuše z Řásné ze dne 29. 7. 1527 adresovaného české komoře.³⁵ V něm si Hanuš stěžuje na kutnohorské úředníky mince a konšely pregéřské dovolující dodávky mincovních kolků od jiného řezače, přestože ustanoven králem Vladislavem II. Jagellonským a později také potvrzen králem Ludvíkem byl pouze on sám. I když osobou dodávající neoprávněně razidla do mincovny mohl být Zikmund z Liboslavě, vyvozuje J. Schiller vcelku oprávněně, že pokud Hanuš důsledně hájil své právo v roce 1527, učinil by tak v případě nutnosti jistě i dříve. Vzhledem k tomu, co prokázal již J. Schiller, a také s poukazem na to, že od druhé poloviny listopadu 1524 až do konce Ludvíkovy vlády se pražské groše v Kutné Hoře s určitostí již nerazily,³⁶ Zikmund z Liboslavě nemohl být tím jiným řezačem kolků Vladislavových a Ludvíkových grošů výrazně odlišného výtvarného pojetí. Výše jsem se zmínil o svém zjištění, že při výrobě razidel Ludvíkových grošů byly některé puncy použity nejen u razidel shodného výtvarného pojetí, ale také u těch, která vykazují práci dalšího řezače (zmíním zde znovu například jediný punc královské koruny použitý na všech zkoumaných lícních razidlech). Z těchto doložených faktů vyvozují, že shodné puncy nemohl použít žádný konkurenční Hanušův řezač. Pracovat s nimi mohl pouze řezač pověřený Hanušem prací na grošových razidlech a působící s ním pod jeho vedením ve společné dílně. O tom, že řezači kolků měli své tovaryše, zmiňuje se například E. Leminger v kapitole o kutnohorských řezačích kolků v době Vladislavové: „*Říba zlatník byl vyučencem Janovým*“ a cituje z pramenů: „...*poněvadž Jan zlatník činil jest Říbovi mnohá dobrodiní, řemeslu zlatnickému i dílu prennerskému jej naučiv...*“.³⁷ Razidla této skupiny přiřazují neznámému řezači z Hanušovy dílny, jehož jméno se nám v pramenech nezachovalo.

Další skupinou razidel s jednotným druhem písma ukazujícím na práci jednoho řezače jsou razidla lícní typů L1–L5 a rubní typů R9–R11. Provedení písma je převážně v gotické majuskuli, ale vzhledem k použití nové sady punců odlišné od té, kterou vidíme na již Hanušovi přiřazených rubních razidlech typů R1 a R2. Lícní razidla této skupiny mají společné některé prvky s ostatními Ludvíkovými grošovými lícními razidly, a to i přes rozdílné typy použitého písma. Našel jsem u nich vzájemnou shodu v použití totožných punců královské koruny a rozdělovacího znaménka RZ3. Obdobně také u rubních razidel typů R9–R11

³³ HÁSKOVÁ, J.: *Pražské groše*, s. 14, 16–17, 45–47.

³⁴ LEMINGER, E.: *O českém mincovnictví*, s. 48.

³⁵ SCHILLER, Jiří: *Nové poznatky k otázkám chronologie pražských grošů Vladislava II. Jagellonského*, in: *Problematika mincovnictva Jagellovcov. Materiály z V. československo-pol'skej numizmatickej konferencie Svit, 20.–22. mája 1988, Nitra – Svit 1988*, s. 122–124.

³⁶ Viz kapitola *Typologické členění*, typ II.

³⁷ LEMINGER, E.: *Královská mincovna*, s. 128.

této skupiny jsem při porovnání s razidly typů R3–R8 zaznamenal použití totožných, již poměrně opotřebovaných punců obrazu lva a velmi pravděpodobně použití shodného puncu také u rozdělovacího znaménka RZ3. Jakému řezači tedy přiřadit tuto skupinu razidel L1–L5 a R9–R11, když některé puncy byly prokazatelně použity i u jiné, odlišné skupiny razidel? Domnívám se, že jím bude Hanuš z Řásné, a soudím tak dle písma v jednotné gotické majuskuli a zejména podle výskytu jednoho ze dvou typů písmene S rubního opisu v provedení s patkami typického pro jeho starší práce ještě na Vladislavových groších. Na razidlech R9, R10 a R11 je toto patkové S celkem ve dvou provedeních (S6, S7) lišících se při použití totožného puncu pouze pootočením o cca 90°.

Výraznou změnu ve výtvarném pojetí rubní strany Ludvíkových grošů vidíme u razidla typu R12, kde při použití většiny nových punců zaznamenáváme odlišné ztvárnění renesančního lva a jiný tvar mají také písmena opisu v renesanční majuskuli. Byla použita také nová, na Ludvíkových groších dosud nezaznamenaná rozdělovací znaménka RZ10 a RZ12. Pro přidělení tohoto razidla konkrétnímu řezači nenacházím jednoznačné indicie. Nová propracovanější renesanční podoba lva a písmo v renesanční majuskuli mají podobnost s předchozí prací neznámého řezače z Hanušovy dílny. Pro Hanušovu práci jsou zase naopak typické některé detaily ve ztvárnění podoby lva, například zakročení levé zadní nohy a dvojice kuliček u kořene ocasu. Otázku řezače tohoto rubního kolků tak nechávám otevřenou.

Mincovna *Jáchymov*

Nedostatek dochovaných písemných pramenů z počátečního období provozu šlikovské mincovny³⁸ nám nedovoluje s jistotou jmenovat řezače kolků pražských grošů. Přesto lze vyvodit určitou shodu ve výtvarném pojetí grošů z Jáchymova s Vladislavovými kutnohorskými ražbami tradičního gotického provedení. Této podobnosti si všimla již J. Hásková a poukázala na možnost zhotovení razidel Hanušem z Řásné nebo Zikmundem z Liboslavě.³⁹ Později upozorňuje na shodu základních rysů Vladislavových grošů typu H.XXIV.c–g se šlikovskými pražskými groši také T. Smělý a předpokládá výrobu razidel nejstarších jáchymovských ražeb v Kutné Hoře.⁴⁰

Na základě podrobného zkoumání souboru 77 kusů šlikovských pražských grošů, zejména návaznosti výroby jednotlivých variant razidel a shodnosti použitých punců, usuzuji, že na výrobě razidel pracoval jediný řezač. Připojuji se také k již zmíněným starším názorům na výraznou podobnost s kutnohorskými ražbami. Všechny prvky mincovního obrazu a opisu šlikovských pražských grošů, jako jsou lev, koruna, písmo a rozdělovací znaménka, vykazují výraznou podobnost s Vladislavovými groši varianty H.XXIV.c–g. V souladu s názorem T. Smělého nepovažuji rozdělovací znaménko RZ17 na začátku rubního opisu

³⁸ NEMEŠKAL, L. – VOREL, P.: *Dějiny*, s. 43.

³⁹ HÁSKOVÁ, J.: *Pražské groše*, s. 20.

⁴⁰ SMĚLÝ, T.: *Nedatované pražské groše*, s. 133.

za značku mincmistra U. Gebharta,⁴¹ ale za standardní rozdělovací znaménko známé v obdobném provedení z kutnohorských grošů ražených kolkou z Hanušovy dílny. Jedinou zásadní odlišností od zmiňovaných Vladislavových ražeb je tak kromě změny jména přítomnost jednoduchého šlikovského erbu umístěného na rubu ve funkci rozdělovacího znaménka opisu přidávající ražbu groše do jáchymovské mincovny.

Vzhledem k uvedeným skutečnostem kladu původ razidel šlikovských pražských grošů do kutnohorské dílny Hanuše z Řásné a jejich výrobu připisují velmi pravděpodobně jemu samotnému.

Typologické členění

Celkovým souhrnem získaných poznatků je závěrečný přehled všech dosud zjištěných typů a variant zahrnující všechny zaznamenané kombinace lícních a rubních typů razidel ve zkoumaném vzorku 117 kusů pražských grošů se jménem Ludvíka I. V přehledu jsou odděleně rozlišeny typy grošů ražené v kutnohorské a jáchymovské mincovně. U každého z typů uvádím předpokládané časové vročení ražby a pravděpodobného řezače lícních a rubních kolků. Jednotlivé prvky mincovního obrazu (lev, koruna) a opisu (písmo, rozdělovací znaménka) jsou vyobrazeny v jednotném měřítku vzhledem k jejich velikosti na typologicky shodných groších. Celkový způsob zpracování typologického členění byl ponechán v obdobné formě jako u J. Háskové.⁴² Všechny uvedené varianty jsou doloženy konkrétními dochovanými groši, jejichž uložení v jednotlivých sbírkách uvádím v tabulce 10. Pro snadný převod již určených variant grošů z původního zpracování J. Háskové⁴³ do předkládaného nového typologického členění lze využít tabulku 9.

Mincovna *Kutná Hora*

Kutnohorské groše rozděluji do třech typů dle podoby lva, koruna je u všech variant jednotného typu. Další členění představují dvě varianty lva II. typu a dále u každého typu ještě dělení na varianty opisové. Celkem jsem zatím zaznamenal 20 variant Ludvíkových grošů ražených v období let 1523–24.

Typ I. charakterizuje původní gotická podoba lva známá již z Vladislavových grošů typu H.XXIV. Na nových lícních kolkách se objevuje na pražských groších dosud neznámý typ královské koruny s vysokým horním obloukem. Pro písmo provedené na líci převážně v gotické majuskuli byla zhotovena nová sada punců. Výjimkou je u varianty I.a/2 písmeno S (tvar S4) ve slově PRIMVS, vyražené velmi pravděpodobně pro nedostatek místa menším puncem pro bílý peníz. Ve stejném slově téže varianty nalézáme ještě zajímavou chyborážbu, kdy řezač omylem vyrazil šikmé dřívky (vrchol) písmene M také mezi písmena I a M. Poprvé na groších zaznamenáváme zkrácenou podobu slova BOEMIE. Typovou shodu s Vladislavovými groši vykazuje rubní opis s písmem provedeným v ar-

⁴¹ SMĚLÝ, T.: *Nedatované pražské groše*, s. 132.

⁴² HÁSKOVÁ, J.: *Pražské groše*, s. 47.

⁴³ HÁSKOVÁ, J.: *Pražské groše*, s. 47.

chaické gotické majuskuli. Rozdělující znaménka se vyskytují na líci pouze ve vnějším opise. Znaménko RZ3 ve stylizované podobě štíhlého čtyřlístého květu umístěné na začátku opisu nalézáme již na rubní straně Vladislavových grošů typu H.XXVI. Rozdělovací znaménka RZ4 mezi slovy jsou ve formě malé dvojtečky. Na rubu nacházíme znaménka RZ7 nebo RZ8 ve tvaru složeného ornamentu a mezi slovy čtyřlístý květ RZ11. V důsledku výše zmiňované typové shody s groši Vladislava II. Jagellonského⁴⁴ a zejména prokázaného použití staršího rubního razidla u varianty I.a/3⁴⁵ řadím groše I. typu na samý počátek ražby Ludvíkových grošů v Kutné Hoře v prosinci 1523.

Typ II. je charakterizován lvem v novém renesančním pojetí. Dle možného výskytu ozdob vystupujících z kolen zadních nohou lva rozlišuji tento typ groše do dvou obrazových variant (II.a, II.b). Koruna na líci zůstává stejná jako u předešlého typu, u opisů se setkáváme se dvěma typy písma, gotickou i renesanční majuskulí. Vlivem různých kombinací razidel známe groše nejen s jednotným typem písma na obou stranách, ale i současně s jedním typem písma na líci a druhým na rubu.

Varianta II.a se shoduje rubní stranou s Vladislavovými groši typu H.XXVI., pouze chybí ozdoby ve tvaru vlnovek u zadních nohou lva. Líc zůstává obdobného provedení jako u typu I. U rubního opisu s písmem v renesanční majuskuli rozlišujeme dvě podoby slova PRAGENSES, a to jak s oddělenými písmeny A a G, tak i s jejich spojením ve formě enklávy. Lícni rozdělovací znaménko RZ4 chybí u varianty II.a/1 mezi slovy GRATIA REX, naopak u varianty II.a/2 se vyskytuje i za slovem BOEM. Na začátku rubního opisu nacházíme rozdělovací znaménko RZ9 ve tvaru protaženého celistvého ornamentu a mezi slovy čtyřlístý květ RZ3. Prokázané použití staršího rubního razidla Vladislavova groše typu H.XXVI. na Ludvíkově groši varianty II.a/1⁴⁶ ukazuje na velmi pravděpodobnou ražbu grošů varianty II.a v roce 1523.

Varianta II.b je pro lepší přehled rozčleněna do čtyř skupin dle typu použitého písma. Lev je u všech skupin jednotného provedení a zachovává si podobu lva z Vladislavových grošů typu H.XXVI.

U první skupiny tvořené variantami II.b/1–4 nedochází k žádným zásadním změnám v provedení opisů. Pouze u varianty II.b/2 se setkáváme s chyborážbou GROSÍ a u varianty II.b/4 nalézáme dvojtečku RZ5 na konci rubního opisu. Také u grošů této skupiny lze předpokládat možné použití starších rubních razidel.⁴⁷ Vzhledem k tomu, že groše variant II.b/1–4 se vyskytují mezi dochovanými Ludvíkovými kutnohorskými groši nejčastěji, odhaduji jejich ražbu na prosinec 1523 a únor 1524.

Do druhé skupiny zahrnuji varianty II.b/5–8 s písmem v renesanční majuskuli na rubu a poprvé na pražských groších i na líci. V lícním opise se opět objevuje nezkrácené slovo BOEMIE. Úpravu, případně obměnu punců zna-

⁴⁴ Viz tabulka 7.

⁴⁵ Viz tabulka 6 a CIHLÁŘ, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorský pražský groš*, s. 17.

⁴⁶ Viz tabulka 6.

⁴⁷ Viz tabulka 7.

menající tak více variant tvaru, registruji ve vnitřním opise u písmen L, O, C a ve vnějším opise u písmene M. Opisy na rubu kopírují předešlou skupinu, chybí pouze varianta s dvojtečkou RZ5 na konci opisu. Zajímavé je použití staronových rozdělovacích znamének na líci – kroužku RZ2 a dvojice kroužků RZ6. Vyskytly se již na Vladislavových groších typu H.XXIV., použití shodných punců se mi ale nepodařilo prokázat. Dalšími rozdělovacími znaménky jsou tečky RZ1 ve vnitřním opise, velké dvojtečky RZ5 mezi slovy vnějšího opisu (u varianty II.b/8 také za slovem BOEMIE) a čtyřlístý květ RZ3 na začátku vnějšího opisu. S ohledem na zachovalost zatím jediného zaznamenaného groše varianty II.b/7 nelze určit, zda se dvojice kroužků RZ6 vyskytuje uvnitř vnějšího opisu vícekrát. Drobnou změnu rubního rozdělovacího znaménka RZ3 jsem zjistil u variant II.b/7–8. Pravděpodobně již opotřebovaná čelní strana puncu byla před dalším použitím obroušena a výsledkem byla změna tvaru z původní půdorysné podoby čtverce na mírně skloněný kosočtverec.⁴⁸ Možnost, že by tento nový tvar vznikl v razidle při úderu do nakloněného původního puncu a ne až po jeho úpravě, vylučuji. Celkově odlišné pojetí grošů s oboustranně renesančními opisy a také možnost paralelní výroby grošových razidel dvěma řezači v Hanušově dílně neposkytuje mnoho indicií pro jednoznačné zařazení grošů variant II.b/5–8 do časové posloupnosti ražby pražských grošů v Kutné Hoře. Podle stupně opotřebování a úprav některých punců usuzuji, že k ražbě grošů této skupiny mohlo dojít později, pravděpodobně v průběhu roku 1524.

Třetí skupinou jsou groše variant II.b/9–13 s renesančním lvem a písmem provedeným převážně v gotické majuskuli. Z nerozvětvené části ocasu lva nemusí vystupovat půlkroužek, za další obrazovou variantu ale tuto drobnou odlišnost nepovažuji. Lícní opis má obvyklou podobu jako u předchozích variant s gotickým písmem, pouze u varianty II.b/12 nalézáme zkrácení slova PRIMVS. V rubním opise se objevují již z Vladislavových grošů známá písmena S s patkami, u variant II.b/12–13 také společně s bezpatkovými. Rozdělovací znaménko RZ4 chybí u varianty II.b/11 mezi slovy GRATIA REX, naopak u varianty II.b/10 se vyskytuje i za slovem BOEM. Na začátku rubního opisu nacházíme místo ornamentu čtyřlístý květ RZ3, další je standardně umístěn mezi slovy. Pro časové zařazení ražby grošů variant II.b/9–13 považuji za nejdůležitější zejména nalezení odpovědi na otázku, kdy byla vyrobena rubní razidla. Vzhledem k tomu, že není známo použití rubních razidel této skupiny na Vladislavových groších a naopak typovou shodu zaznamenáváme na nejstarších groších Ferdinanda I.,⁴⁹ je nepochybné, že razidla byla vyrobena v průběhu Ludvíkovy vlády. Předpokládám, že se tak ale nemohlo stát před prvním obdobím ražby grošů v prosinci 1523, kdy verková registra zmiňují pouze vydání za matrice grošových svršků.⁵⁰ Přestože registra běžně uvádějí „*vydání za práci*

⁴⁸ Rozdíl je viditelný pouze na velmi dobře vyražených a zachovalých groších. Z tohoto důvodu jsem upravený tvar neuvedl jako další typ rozdělovacího znaménka v tabulce 4.

⁴⁹ Viz tabulka 7.

⁵⁰ LEMINGER, E.: *O mincování*, s. 51.

kovářskou na matricích mincovních“,⁵¹ nevyskytuje se ve verkových registrech a tzv. sepsaných počtech ze všech mincovních register dochovaných z období Ludvíkovy vlády již žádný další údaj o vydáních za matrice grošových ražebních kolků. Zmiňované písemné prameny se však nedochovaly kompletní, chybí zejména důležité období od 2. pol. března do 2. pol. července roku 1524 a ještě jeden týden ve 2. pol. listopadu téhož roku.⁵² Velmi pravděpodobně proto v této době můžeme předpokládat výrobu rubních razidel a následnou ražbu grošů variant II.b/9–13. Ve prospěch této domněnky by mohlo také svědčit znatelné opotřebení punců lva a dále opakované použití starších lícních razidel u variant II.b/9, 11 a 13,⁵³ a s tím spojené pravděpodobné další použití rubních razidel pro ražbu grošů Ferdinanda I.⁵⁴ Máme-li ve verkových registrech uvedeno druhé období ražby pražských grošů v týdnu při neděli Invocavit roku 1524, tzn. ve 2. polovině února, znamenalo by to nejméně ještě jedno období v roce 1524, v jehož průběhu byly v Kutné Hoře raženy pražské groše.

Do poslední skupiny řadím groše s písmem v renesanční majuskuli na líci a převážně gotickým typem písma na rubu. V případě zatím jediné zaznamenané varianty II.b/14 nalézáme shodný lícni opis s variantou II.b/5. Rubní opis se od variant II.b/9 a 10 odlišuje pouze provedením písmene N. K jeho vyražení do razidla byly na rozdíl od obvyklého postupu použity dva puncy odlišného typu písma (I4 a I2). Důvodem použití puncu I2 renesančního typu pro pravý dílek písmene N mohl být již zřejmý nedostatek místa k dokončení celého opisu nebo náhlé poškození puncu I4 znemožňující jeho další užití. Ražbu grošů této skupiny předpokládám ve stejném období jako u předchozí třetí skupiny.

Typ III. se vyznačuje novým propracovanějším ztvárněním předcházejícího typu renesančního lva. Dochází k napřimění levé zadní nohy, ozdoby vycházející ze zadních nohou a ocasu jsou členitější. Lev je celkově nižší a více vyplňuje plochu uvnitř perlovce. Lícni strana groše je obvyklého provedení jako u předešlých variant s písmem v gotické majuskuli. Naopak na rubu nacházíme kromě nového typu lva také pozměněnou podobu opisu. Pro písmo v renesanční majuskuli byla zhotovena nová sada punců a novou podobu získala také rozdělovací znaménka. Na začátku opisu nalézáme složený ornament RZ10, mezi slovy menší složený ornament RZ12 a na konci opisu dvojici kroužků RZ13. Zcela tak vymizelo u předchozích typů grošů obvyklé znaménko čtyřlístý květ. Co se týče stanovení pravděpodobného období ražby grošů tohoto typu, indicie jsou obdobné jako u variant II.b/9–14. Rubní razidlo muselo být zhotoveno během Ludvíkovy vlády a jeho použití máme spolehlivě prokázáno ještě

⁵¹ LEMINGER, E.: *O českém mincovnictví*, s. 48.

⁵² JELÍNEK, Zdeněk: *Kutnohorské mincovní účty z druhé poloviny XV. a první poloviny XVI. století*, Numismatický sborník 9, 1966, s. 160–161.

⁵³ Viz tabulka 5.

⁵⁴ Viz tabulka 7. Při použití již částečně opotřebovaných lícních razidel v kombinaci s novými rubními kolkami je logické, že po skončení životnosti lícních razidel byly ještě ne zcela opotřebované rubní kolky později použity při další ražbě.

při ražbě grošů Ferdinanda I.⁵⁵ Vzhledem k těmto skutečnostem předpokládám ražbu grošů III. typu během posledního období ražby Ludvíkových pražských grošů v Kutné Hoře v roce 1524.

Mincovna *Jáchymov*

Jak již jsem se dříve zmínil, šlikovské pražské groše velmi připomínají svým provedením kutnohorské groše s gotickým lvem z posledního období vlády Vladislava II. Jagellonského. Na jáchymovských groších rozeznáváme pouze jeden typ lva a také koruna je jednotného typu. Celkem jsem zatím zaznamenal devět opisových variant rozlišených zejména na základě pozdější úpravy puncu písmene I ve vnitřním lícním opise a také dle výskytu několika chyborážeb. Vedle standardního provedení opisu se slovem PRIMVS registrujeme u varianty I.a/6 zkrácenou podobu PRIMV a u variant I.a/4 a I.a/5 chyborážbu PRIMIS. Další chyborážba se vyskytuje ve vnějším lícním opise u variant I.a/8 a I.a/9 v podobě převráceného písmene M. Rozdělující znaménka na líci známe v podobě teček RZ14, dvojtečky RZ15 a dvojic kroužků RZ16. Použití křížku na začátku vnitřního lícního opisu (varianta H.I.a/11) se mi nepodařilo ověřit, a proto v přehledu tuto variantu neuvádím. Rubní opis začíná čtyřlístým květem RZ17, mezi slovy GROSSI PRAGENSES nacházíme ve funkci rozdělovacího znaménka jednoduchý šlikovský erb a opis končí dvojtečkou RZ15, popřípadě u variant I.a/3 a I.a/5 dvojicí kroužků RZ16. Výjimkou je varianta I.a/9, kde na konci opisu není dvojtečka ani dvojice kroužků. U variant I.a/3 a I.a/5 se vyskytuje chyborážba se šlikovským erbem v převrácené podobě. O tom, kdy byly v Jáchymově poprvé raženy pražské groše, nemáme vzhledem k požáru mincovny v roce 1525 žádné přesné informace z písemných pramenů. Nepochybně ale k první ražbě grošů došlo ještě v první polovině roku 1520, jak lze usuzovat z dopisu Zdeňka Lva z Rožmitálu Václavu Loreckému z Elkuše.⁵⁶ Ražbu pražských grošů Šlikové ukončili nejpozději v roce 1526, protože již následujícího roku byl pražský groš nahrazen zaražením tzv. nového groše. Pravděpodobně ale došlo k ukončení ražby pražského groše již dříve, metrologické parametry pro nový groš máme stanoveny od roku 1525.⁵⁷ Zajisté se tak stalo ale později než v roce 1522 zmiňovaném J. Háskovou v souvislosti s odchodem mincmistra O. Gebharta z Jáchymova.⁵⁸ Pokud by nastalo ukončení ražby pražských grošů již v roce 1522, postrádala by smysl stanovená drobná úprava metrologických parametrů pražského groše po roce 1523.⁵⁹ Předpokládám tedy ukončení ražby pražského groše Šliky v roce 1524. Zásadní roli v tomto rozhodnutí mohla sehrát obnovená ražba pražských grošů v Kutné Hoře v prosinci 1523.

⁵⁵ Viz tabulka 6.

⁵⁶ SMOLÍK, Josef: *Pražské groše a jejich díly (1300–1547)*, (reprint, doplnili Karel Castelin a Ivo Pánek), Praha 1971, s. 53.

⁵⁷ NEMEŠKAL, L. – VOREL, P.: *Dějiny*, s. 31.

⁵⁸ HÁSKOVÁ, J.: *Pražské groše*, s. 20.

⁵⁹ NEMEŠKAL, L. – VOREL, P.: *Dějiny*, s. 31.

Tabulka 9: Převodní tabulka typů a variant.

Mincovna Kutná Hora		
J. Hásková	M. Vaňouch	Poznámka
I.a/1	I.a/1	
II.a/1	II.b/3	
II.a/2	–	varianta nepotvrzena, pravděpodobně chybně uvedený lícní opis
II.a/3	–	dtto
II.a/4	–	dtto + chybně identifikovaný rubní opis (dvojráz)
II.a/5	–	varianta nepotvrzena, pravděpodobně chybně uvedený lícní opis
III.a/1	III.a/1	

Mincovna Jáchymov		
J. Hásková	M. Vaňouch	Poznámka
I.a/1	I.a/1	
I.a/2	–	varianta nepotvrzena
I.a/3	I.a/8	
I.a/4	I.a/8	
I.a/5	I.a/8	
I.a/6	–	varianta nepotvrzena
I.a/7	I.a/2 nebo I.a/7	
I.a/8	–	varianta nepotvrzena
I.a/9	I.a/2 nebo I.a/7	
I.a/10	–	varianta nepotvrzena
I.a/11	–	dtto

Tabulka 10: Uložení 117 kusů pražských grošů rozlišených dle variant a kombinací razidel
(studijní soubor).

Mincovna Kutná Hora		
Varianta	Razidla	Číslo groše studijního souboru, uložení a odkaz
I.a/1	L1.1/R1.1	1. sbírka Muzea východních Čech v Hradci Králové, přírůstkové č. souboru H98-1977
	L1.2/R1.1	2. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 52/584)
	L1.3/R1.1	3. numismatická sbírka Národního muzea ⁶⁰
		4. sbírka Muzea hlavního města Prahy, nález Praha IX. Prosek 1933, inv. č. 32014–500
		5. sbírka Muzea Českého krasu v Berouně, nález Chyňava 1969, inv. č. Nm 28
I.a/2	L2.1/R1.2	6. soukromá sbírka
		7. soukromá sbírka
I.a/3	L1.4/R2.1	8. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 61/572) ⁶¹
II.a/1	L3.1/R3.1	9. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 57/654)
II.a/2	L4.1/R4.1	10. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 57/655)
II.b/1	L1.3/R5.1	11. soukromá sbírka (Ex: aukce Dukát spol. s r. o., č. 30/273)
	L1.4/R5.2	12. soukromá sbírka ⁶²
	L1.5/R5.3	13. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 57/656)
		14. soukromá sbírka
		15. soukromá sbírka
16. soukromá sbírka		
II.b/2	L1.6/R6.1	17. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 25/898)
II.b/3	L1.7/R7.1	18. numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11841
		19. sbírka Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, nález Kutná Hora 1931, inv. č. M 1/2767
		20. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 57/653; aukce ČNS – pobočka Praha, č. 66/616)
II.b/4	L1.8/R8.1	21. soukromá sbírka (Ex: aukce ČNS – pobočka Praha, č. 65/621; aukce Aurea Numismatika a. s., č. 74/436)
		22. numismatická sbírka Národního muzea ⁶³
		23. sbírka Regionálního muzea v Teplicích, inv. č. NU 82

⁶⁰ HÁSKOVÁ, J.: *Chaurova sbírka III.*, s. 279, č. 600.

⁶¹ CIHLÁŘ, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorský pražský groš*, s. 16–17.

⁶² HÁNA, Jiří: *Několik neznámých variant pražských grošů jagellonského období*, Numismatický sborník 21, 2006, s. 193–194, č. 9.

⁶³ HÁSKOVÁ, J.: *Chaurova sbírka III.*, s. 279, č. 601.

II.b/5	L6.1/R5.4	24.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11842 ⁶⁴
		25.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-12128 ⁶⁵
II.b/6	L7.1/R6.2	26.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11843 ⁶⁶
		27.	soukromá sbírka (Ex: aukce ČNS – pobočka Jihlava, č. 82/136) ⁶⁷
II.b/7	L8.1/R7.2	28.	soukromá sbírka ⁶⁸
II.b/8	L9.1/R7.3	29.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 50/680) ⁶⁹
		30.	soukromá sbírka ⁷⁰
II.b/9	L1.5/R9.1	31.	soukromá sbírka
	L1.9/R9.2	32.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-12127
II.b/10	L4.2/R9.2	33.	soukromá sbírka
II.b/11	L3.1/R9.?	34.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11844
II.b/12	L5.1/R10.1	35.	soukromá sbírka ⁷¹
		36.	soukromá sbírka ⁷²
II.b/13	L1.6/R11.1	37.	soukromá sbírka
II.b/14	L6.1/R9.3	38.	sbírka Staatliche Museen zu Berlin, Münzkabinett, č. objektu 18252753 ⁷³
III.a/1	L1.4/R12.1	39.	sbírka Staatliche Kunstsammlungen Dresden, Münzkabinett, inv. č. AJB1601
		40.	numismatická sbírka Národního muzea ⁷⁴

⁶⁴ VIDEMAN, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorské groše*, s. 40, č. 1a.

⁶⁵ VIDEMAN, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorské groše*, s. 40, č. 1b.

⁶⁶ VIDEMAN, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorské groše*, s. 41, č. 2a.

⁶⁷ VIDEMAN, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorské groše*, s. 41, č. 2b.

⁶⁸ VIDEMAN, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorské groše*, s. 43, č. 4.

⁶⁹ VIDEMAN, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorské groše*, s. 42, č. 3a.

⁷⁰ VIDEMAN, J. – VAŇOUCH, M.: *Kutnohorské groše*, s. 42, č. 3b.

⁷¹ MEZNÍK, Jan: *Dvě neznámé varianty pražských grošů Ludvíka Jagellonského*, Drobná plastika, 1975, s. 98–100, č. 2; SYROVÝ, Jaroslav – SYROVÁ, Ivona: *Neznámý pražský groš Ludvíka I. Jagellonského*, katalog 50. aukce firmy Nummus Praha, Praha 2009, s. 5.

⁷² ČÍŽEK, Luboš: *Neznámá varianta kutnohorského groše Ludvíka Jagellonského*, Numismatické listy 63, 2008, s. 122–123.

⁷³ VAŇOUCH, Miloš: *Kutnohorský pražský groš Ludvíka I. Jagellonského s novou kombinací aversu s reversem*, Numismatický časopis 5–6, 2016, s. 15–16.

⁷⁴ HÁSKOVÁ, J.: *Chaurova sbírka III.*, s. 280, č. 602.

Mincovna Jáchymov		
Varianta	Razidla	Číslo groše studijního souboru, uložení a odkaz
I.a/1	L1.1/R1.1	41. numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-12137
		42. numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11838
		43. numismatická sbírka Národního muzea ⁷⁵
		44. sbírka Muzea východních Čech v Hradci Králové, přírůstkové č. souboru H98-1977
		45. sbírka Muzea hlavního města Prahy, nález Praha IX. Prosek 1933, inv. č. 32014-501
		46. sbírka Staatliche Münzsammlung München (002)
		47. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 61/573)
		48. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 74/437)
		49. soukromá sbírka
		50. soukromá sbírka
I.a/2	L2.1/R1.3	51. sbírka Staatliche Museen zu Berlin, Münzkabinett, č. objektu 18252750
	L2.1/R1.5	52. sbírka Kunsthistorisches Museum Wien, Münzkabinett, inv. č. MK 006623aa
	L2.2/R1.1	53. sbírka Staatliche Museen zu Berlin, Münzkabinett, č. objektu 18252754
		54. soukromá sbírka (Ex: aukce F. R. Künker GmbH & Co. KG, č. 201/481)
	L2.2/R1.2	55. sbírka Moravského zemského muzea v Brně, inv. č. 21822
	L2.2/R1.4	56. sbírka Muzea Chodska v Domažlicích, nález Postřekov, inv. č. 20549
		57. soukromá sbírka
	L2.3/R1.2	58. numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-12138
		59. sbírka Staatliche Museen zu Berlin, Münzkabinett, č. objektu 18252752
		60. soukromá sbírka (Ex: aukce Numismatik Lanz München, č. 152/791)
		61. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 25/899)
	L2.3/R1.4	62. sbírka Husitského muzea v Táboře, inv. č. N-mí 149
	L2.4/R1.1	63. sbírka Moravského zemského muzea v Brně, inv. č. 21823
		64. soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 17/632)

⁷⁵ HÁSKOVÁ, J.: *Chaurova sbírka III.*, s. 282, č. 632.

I.a/3	L2.1/R2.1	65.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11840
	L2.2/R2.1	66.	numismatická sbírka Národního muzea ⁷⁶
	L2.3/R2.1	67.	sbírka Staatliche Museen zu Berlin, Münzkabinett, č. objektu 18252749
		68.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 57/658)
	L2.3/R2.2	69.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 64/457)
		70.	soukromá sbírka (Ex: aukce Sdružení Nummus Olomouc, č. 9/400)
	L2.5/R2.1	71.	sbírka Staatliche Kunstsammlungen Dresden, Münzkabinett, inv. č. AJB1599
		72.	sbírka Staatliche Museen zu Berlin, Münzkabinett, č. objektu 18252748
		73.	soukromá sbírka
I.a/4	L3.1/R1.1	74.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 40/1433)
		75.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 52/586)
	L3.1/R1.2	76.	sbírka Staatliche Münzsammlung München (001)
	L3.1/R1.3	77.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 10/509)
		78.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 57/657)
I.a/5	L3.1/R2.2	79.	sbírka Moravského zemského muzea v Brně, inv. č. 21820
I.a/6	L4.1/R1.2	80.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11836
		81.	sbírka Staatliche Kunstsammlungen Dresden, Münzkabinett, inv. č. AJB1602
	L4.1/R1.3	82.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11839
		83.	soukromá sbírka
I.a/7	L5.1/R1.3	84.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 13/685)

⁷⁶ HÁSKOVÁ, J.: *Chaurova sbírka III.*, s. 282, č. 634.

I.a/8	L6.1/R1.1	85.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11835
		86.	sbírka Moravského zemského muzea v Brně, inv. č. 211368
		87.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 52/585)
	L6.1/R1.2	88.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11834
		89.	sbírka Muzea hlavního města Prahy, nález Praha IX. Prosek 1933, inv. č. 32014-502
		90.	sbírka Muzea Chodska v Domažlicích, nález Postřekov, inv. č. 20548
		91.	sbírka Kunsthistorisches Museum Wien, Münzkabinett, inv. č. MK 006618aa
		92.	sbírka Moravského zemského muzea v Brně, inv. č. 21819
		93.	sbírka Moravského zemského muzea v Brně, inv. č. 21821
		94.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 5/405)
		95.	soukromá sbírka (Ex: aukce ČNS – pobočka Praha, č. 69/649)
		96.	soukromá sbírka
		97.	soukromá sbírka
		98.	soukromá sbírka
	L6.2/R1.2	99.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 45/93)
	L6.3/R1.4	100.	numismatická sbírka Národního muzea ⁷⁷
		101.	sbírka Moravského zemského muzea v Brně, inv. č. 211987
	L6.3/R1.5	102.	sbírka Muzea a galerie v Prostějově, inv. č. Num 239
		103.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 33/1086)
		104.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 34/1064)
105.		soukromá sbírka	
L6.4/R1.2	106.	soukromá sbírka	
L6.4/R1.3	107.	sbírka Staatliche Museen zu Berlin, Münzkabinett, č. objektu 18252751	
L6.5/R1.1	108.	numismatická sbírka Národního muzea, inv. č. H5-11837	
	109.	sbírka Západočeského muzea v Plzni, inv. č. N 21 777	
	110.	soukromá sbírka	
L6.5/R1.4	111.	sbírka Muzea hlavního města Prahy, nález Praha IX. Prosek 1933, inv. č. 32014-503	
L6.6/R1.2	112.	sbírka Husitského muzea v Táboře, inv. č. N-mi 148	

⁷⁷ HÁSKOVÁ, J.: *Chaurova sbírka III.*, s. 282, č. 633.

I.a/9	L6.2/R3.1	113.	sbírka Kunsthistorisches Museum Wien, Münzkabinett, inv. č. MK 006624aa
		114.	soukromá sbírka (Ex: aukce Aurea Numismatika a. s., č. 48/555)
		115.	soukromá sbírka
	L6.2/R3.2	116.	soukromá sbírka
	L6.3/R3.1	117.	sbírka Jihomoravského muzea ve Znojmě, inv. č. Mi 1729 ⁷⁸

Vzhledem k omezenému množství grošů, které jsem měl možnost studovat ve stávajících sbírkových fondech, a také s ohledem na možné budoucí nálezy, není vyloučeno nalezení dalších grošů ražených dosud neuvedenými typy či variantami razidel, případně zjištění dosud nezaznamenané kombinace lícního a rubního razidla. Proto přehled variant pražských grošů se jménem Ludvíka I. uvedených v typologickém členění nelze považovat za uzavřený. Uvítám informace o dalších, dosud nepodchycených groších ze soukromých i muzejních sbírek, které mohou pomoci k doplnění či upřesnění předkládané typologie. Také pátrání po další možné shodě rubních razidel použitých již dříve k ražbě Vladislavových grošů nebo později k ražbě grošů Ferdinanda I. je nadále velmi žádoucí. V poznámce pod čarou uvádím ještě kontaktovaná muzea, která dle sdělení dotazovaných pracovníků pražské groše se jménem Ludvíka I. ve svých sbírkách neevidovala.⁷⁹

⁷⁸ ŠMERDA, Jan: *Mince zemí Koruny české – numismatická sbírka Josefa Květoně*, Znojmo 2004, s. 89, č. 195.

⁷⁹ Jedná se o tato muzea: Městské muzeum Bechyně, Městské muzeum Bystřice pod Hostýnem, Městské muzeum a knihovna Čáslav, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Oblastní muzeum v Děčíně, Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, Muzeum Vysočiny Havlíčkův Brod, Muzeum Cheb, Muzeum Královská mincovna Jáchymov, Muzeum Vysočiny Jihlava, Muzeum Karlovy Vary, Muzeum Ziemi Kłodzkiej w Kłodzku, Regionální muzeum v Litomyšli, Muzeum Mladoboleslavská v Mladé Boleslavi, Muzeum Novojičínska v Novém Jičíně, Vlastivědné muzeum v Olomouci, Slezské zemské muzeum v Opavě, Ostravské muzeum v Ostravě, Muzeum Vysočiny Pelhřimov, Prácheňské muzeum v Písku, Polabské muzeum v Poděbradech, Muzeum Komenského v Přerově, Muzeum Šumavy Sušice, Muzeum Vysočiny Třebíč, Muzeum Českého ráje v Turnově, Muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě, Městské muzeum a galerie J. W. Mezerové v Úpici, a Muzeum Narodowe we Wrocławiu. Za poskytnuté informace děkuji pracovníkům uvedených institucí.

Tabulka 11: Lící a rubní strany pražských grošů ražené zaznamenanými variantami razidel.⁸⁰

L1.1 – 1. Mincovna Kutná Hora

L1.2 – 2. Mincovna Kutná Hora

L1.3 – 3. Mincovna Kutná Hora

L1.4 – 40. Mincovna Kutná Hora

⁸⁰ Pro identifikaci jednotlivých razidel byly vybrány groše z muzejních a soukromých sbírek s ohledem na co nejlepší zachovalost. Na původ vyobrazených grošů odkazuje číslo groše studijního souboru umístěné vpravo od označení razidla. Fotografie jsou v měřítku cca 2:1.

L1.5 – 13. Mincovna Kutná Hora

L1.6 – 17. Mincovna Kutná Hora

L1.7 – 18. Mincovna Kutná Hora

L1.8 – 21. Mincovna Kutná Hora

L1.9 – 32. Mincovna Kutná Hora

L2.1 – 6. Mincovna Kutná Hora

L3.1 – 9. Mincovna Kutná Hora

L4.1 – 10. Mincovna Kutná Hora

L4.2 – 33. Mincovna Kutná Hora

L5.1 – 35. Mincovna Kutná Hora

L6.1 – 25. Mincovna Kutná Hora

L7.1 – 27. Mincovna Kutná Hora

L8.1 – 28. Mincovna Kutná Hora

L9.1 – 29. Mincovna Kutná Hora

R1.1 – 1. Mincovna Kutná Hora

R1.2 – 6. Mincovna Kutná Hora

R2.1 – 8. Mincovna Kutná Hora

R3.1 – 9. Mincovna Kutná Hora

R4.1 – 10. Mincovna Kutná Hora

R5.1 – 11. Mincovna Kutná Hora

R5.2 – 12. Mincovna Kutná Hora

R5.3 – 13. Mincovna Kutná Hora

R5.4 – 24. Mincovna Kutná Hora

R6.1 – 17. Mincovna Kutná Hora

R6.2 – 26. Mincovna Kutná Hora

R7.1 – 18. Mincovna Kutná Hora

R7.2 – 28. Mincovna Kutná Hora

R7.3 – 29. Mincovna Kutná Hora

R8.1 – 22. Mincovna Kutná Hora

R9.1 – 31. Mincovna Kutná Hora

R9.2 – 33. Mincovna Kutná Hora

R9.3 – 38. Mincovna Kutná Hora

R9.7 – 34. Mincovna Kutná Hora

R10.1 – 35. Mincovna Kutná Hora

R11.1 – 37. Mincovna Kutná Hora

R12.1 – 40. Mincovna Kutná Hora

L3.1 – 76. Mincovna Jáchymov

L4.1 – 82. Mincovna Jáchymov

L5.1 – 84. Mincovna Jáchymov

L6.1 – 95. Mincovna Jáchymov

L6.2 – 99. Mincovna Jáchymov

L6.3 – 104. Mincovna Jáchymov

L6.4 – 107. Mincovna Jáchymov

L6.5 – 111. Mincovna Jáchymov

L6.6 – 112. Mincovna Jáchymov

R1.1 – 54. Mincovna Jáchymov

R1.2 – 58. Mincovna Jáchymov

R1.3 – 82. Mincovna Jáchymov

R1.4 – 111. Mincovna Jáchymov

R1.5 – 102. Mincovna Jáchymov

R2.1 – 68. Mincovna Jáchymov

R2.2 – 70. Mincovna Jáchymov

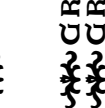

R3.1 – 115. Mincovna Jáchymov

R3.2 – 116. Mincovna Jáchymov

Tabulka 12: Přehled typů a variant pražských grošů se jménem Ludvíka I. – mincovna Kutná Hora

1523, řezáč kolků: líc – Hanuš z Řásné, rub – Hanuš z Řásné		
Ia/1	LVDOVICVSPRIMVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
2	LVDOVICVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
3	LVDOVICVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
1523, řezáč kolků: líc – Hanuš z Řásné, rub – neznámý (dílna Hanuše z Řásné)		
IIa/1	LVDOVICVSPRIMVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
2	LVDOVICVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
1523–1524, řezáč kolků: líc – Hanuš z Řásné, rub – neznámý (dílna Hanuše z Řásné)		
IIb/1	LVDOVICVSPRIMVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
2	LVDOVICVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
3	LVDOVICVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
4	LVDOVICVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
1524, řezáč kolků: líc – neznámý (dílna Hanuše z Řásné), rub – neznámý (dílna Hanuše z Řásné)		
IIb/5	LVDOVICVS•PRIMVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
6	LVDOVICVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
7	LVDOVICVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM
8	LVDOVICVS	DEI:GRATIA:REX:BOEM

L1.1 – 1.
Mincovna Kutná Hora

L1.2 – 2.
Mincovna Kutná Hora

L1.3 – 3.
Mincovna Kutná Hora

L1.4 – 40.
Mincovna Kutná Hora

L1.5 – 13.
Mincovna Kutná Hora

L1.6 – 17.
Mincovna Kutná Hora

L1.7 – 18.
Mincovna Kutná Hora

L1.8 – 21.
Mincovna Kutná Hora

L1.9 – 32.
Mincovna Kutná Hora

L2.1 – 6.
Mincovna Kutná Hora

L3.1 – 9.
Mincovna Kutná Hora

L4.1 – 10.
Mincovna Kutná Hora

L4.2 – 33.
Mincovna Kutná Hora

L5.1 – 35.
Mincovna Kutná Hora

L6.1 – 25.
Mincovna Kutná Hora

L7.1 – 27.
Mincovna Kutná Hora

L8.1 – 28.
Mincovna Kutná Hora

L9.1 – 29.
Mincovna Kutná Hora

R1.1 – 1.
Mincovna Kutná Hora

R1.2 – 6.
Mincovna Kutná Hora

R2.1 – 8.
Mincovna Kutná Hora

R3.1 – 9.
Mincovna Kutná Hora

R4.1 – 10.
Mincovna Kutná Hora

R5.1 – 11.
Mincovna Kutná Hora

R5.2 – 12.
Mincovna Kutná Hora

R5.3 – 13.
Mincovna Kutná Hora

R5.4 – 24.
Mincovna Kutná Hora

R6.1 – 17.
Mincovna Kutná Hora

R6.2 – 26.
Mincovna Kutná Hora

R7.1 – 18.
Mincovna Kutná Hora

R7.2 – 28.
Mincovna Kutná Hora

R7.3 – 29.
Mincovna Kutná Hora

R8.1 – 22.
Mincovna Kutná Hora

R9.1 – 31.
Mincovna Kutná Hora

R9.2 – 33.
Mincovna Kutná Hora

R9.3 – 38.
Mincovna Kutná Hora

R9.7 – 34.
Mincovna Kutná Hora

R10.1 – 35.
Mincovna Kutná Hora

R11.1 – 37.
Mincovna Kutná Hora

R12.1 – 40.
Mincovna Kutná Hora

L1.1 – 41.
Mincovna Jáchymov

L2.1 – 65.
Mincovna Jáchymov

L2.2 – 54.
Mincovna Jáchymov

L2.3 – 60.
Mincovna Jáchymov

L2.4 – 64.
Mincovna Jáchymov

L2.5 – 73.
Mincovna Jáchymov

L3.1 – 76.
Mincovna Jáchymov

L4.1 – 82.
Mincovna Jáchymov

L5.1 – 84.
Mincovna Jáchymov

L6.1 – 95.
Mincovna Jáchymov

L6.2 – 99.
Mincovna Jáchymov

L6.3 – 104.
Mincovna Jáchymov

L6.4 – 107.
Mincovna Jáchymov

L6.5 – 111.
Mincovna Jáchymov

L6.6 – 112.
Mincovna Jáchymov

R1.1 – 54.
Mincovna Jáchymov

R1.2 – 58.
Mincovna Jáchymov

R1.3 – 82.
Mincovna Jáchymov

R1.4 – 111.
Mincovna Jáchymov

R1.5 – 102.
Mincovna Jáchymov

R2.1 – 68.
Mincovna Jáchymov

R2.2 – 70.
Mincovna Jáchymov

R3.1 – 115.
Mincovna Jáchymov

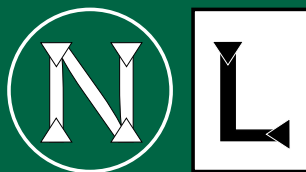

R3.2 – 116.
Mincovna Jáchymov

● □ **Lícni a rubní strany pražských grošů** ražené zaznamenanými variantami razidel
(čísla odpovídají katalogu; měřítko cca 1:1).

Vyobrazení k článku Miloš VAŇOUCH, *Pražské groše se jménem Ludvíka I. Typologický rozbor*, s. 13–61.

NÁRODNÍ MUZEUM
ČESKÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST

Numismatické listy

71 • 2016 • 1-2

NÁRODNÍ MUZEUM

Vyobrazení k článku Kateřina PAŘÍZKOVÁ, *Pamětní medaile kaple sv. Floriána v Kladně*, s. 62–68.

○■ **Pamětní medaile kaple sv. Floriána v Kladně.**

Sbírka: Národní muzeum, inv. č. H5-115113. Foto Kamil Smíšek.

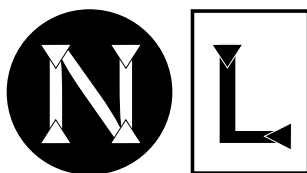

Titulní strana:

Vyobrazení k článku Lenka VACINOVÁ, *Kzobrazení Tarpeie na římských mincích*, s. 3–12.

○■ **Potrestání Tarpeie:** L. Titurius Sabinus, denár 89 př. n. l.; P. Petronius Turpilianus, denár 19 př. n. l.; reliéfní vlys, Basílica Aemilia, Forum Romanum.

NÁRODNÍ MUZEUM
ČESKÁ NUMISMATICKÁ SPOLEČNOST

Numismatické listy

71 • 2016 • 1-2

Vedoucí redaktor / Chief Editor: Luboš POLANSKÝ.

Redakční rada / Editors: Marek CAJTHAML, Petr HAIMANN, Dagmar KAŠPAROVÁ,
Michal MAŠEK, Jiří MILITKÝ, Věra NĚMEČKOVÁ, Vlastimil NOVÁK,
Borys PASZKIEWICZ, Zdeněk PETRÁŇ, Jiří SLÁMA, Eduard ŠIMEK,
Jan VIDEMAN, Petr VOREL.

Jazyková redakce / Language Editor: Lenka VACINOVÁ.

Redakce / Contact Address: lubos_polansky@nm.cz • 224 497 283.

Anglická abstrakta a resumé překládá / English abstracts and summaries translated
by Gabriela & Vlastimil NOVÁK.

NÁRODNÍ MUZEUM

Vydává: Národní muzeum ve spolupráci s Českou numismatickou společností.
Technická příprava a grafická úprava: Quattro-Production s. r. o.
Tisk: Josef Kleinwächter.

Přímý prodej zajišťuje stánek v Nové budově Národního muzea. Distribuci povinných výtisků,
výtisků pro předplatitele a distribuci volných výtisků zajišťuje Obchodní oddělení,
Národní muzeum, Vinohradská 1, 110 00 Praha 1, telefon 224 497 159, fax 222 246 047
(ze zahraničí: telefon +420 224 497 159, fax +420 222 246 047), e-mail: publikace@nm.cz.
Zde se přijímají i objednávky předplatného, z ČR i ze zahraničí a poskytují informace o cenách
předplatného. Členům České numismatické společnosti zasílá Česká numismatická společnost,
Arménská 1372/10, 101 00 Praha 10 – Vršovice, telefon 271 730 775.

Vychází dvakrát ročně jako dvojčíslo.
Redakční uzávěrky jsou 1. dubna a 1. září.
Pokyny pro autory najdete na www.nm.cz/publikace.

© Národní muzeum, Václavské náměstí 68, 115 79 Praha 1.
ISSN 0029-6074, MK ČR E 568.